
NATO – od sustava kolektivne sigurnosti do unipolarnog američkog vodstva

---

LIDIJA ČEHULIĆ*

Sažetak

Savezi, kao jedan od načina kako države mogu ostvarivati svoju sigurnost, predstavljaju središnji fenomen u proučavanju sustava međunarodne sigurnosti i suvremenih međunarodnih odnosa. Od svog osnivanja (4. travnja 1949) pa do danas, NATO se održao kao najznačajniji sigurnosni savez. Načelo kolektivne obrane, temeljeno na Članku 5. Washingtonskog ugovora, nije se izmijenilo. No kako se mijenja struktura međunarodnog poretka, lideri koji ga predvođe, izazovi sigurnosti i stabilnosti, mijenja se i uloga Sjevernoatlantskog saveza, njegovi ciljevi i realni dosezi u međunarodnoj zajednici.

Ključne riječi: NATO, kolektivna sigurnost, 11. rujna 2001, SAD, Europa

Sjevernoatlantski savez (NATO) kao temeljni institucionalni oblik povezivanja članica euroatlantskog svijeta na sigurnosnom planu, od svog formiranja 4. travnja 1949. pa do danas nadživio je sve značajne promjene u međunarodnoj zajednici. U bipolarnoj fazi međunarodnih odnosa NATO je predstavljao obrambenu zajednicu zapadnog svijeta temeljenu na sustavu kolektivne sigurnosti. U postbipolarnoj fazi NATO je uspio redefinirati svoju strukturu, ciljeve i snage sukladno novonastaloj međunarodnoj situaciji i izazovima sigurnosti i stabilnosti. Tzv. "Mušketirsko pravilo – svi za jednoga – jedan za sve", temeljeno na Članku 5. Washingtonskog ugovora, u praktičnom vojnom djelovanju Alijanse nadopunjeno je mogućnošću uspostave tzv. koalicije voljnih ("coalition of the willing") te formiranjem konkretnih snaga za njezino provođenje (CJTF). Nakon tragičnih terorističkih napada na teritorij SAD-a

---

* Dr. sc. Lidija Čehulić je asistent na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

11. rujna 2001. NATO je ponovno suočen s potrebom svog radikalnog presstrukturiranja, kako na vojnom, tako i na političkom planu.

U svim tim promjenama i prilagodbama Sjevernoatlantskog saveza Sjedinjene Države imale su vodeću ulogu. No za razliku od razdoblja nakon Drugog svjetskog rata i nastanka novog svjetskog poretka, kad je američka politika čvrsto zagovarala kohezivnost i kontinuitet opstojnosti Alijanse, u novoj velikoj Bushovoj strategiji NATO danas sve više i očiglednije postaje instrument Bijele kuće u borbi protiv terorizma, ali i pogodno sredstvo za ostvarenje širih geopolitičkih i geostrategijskih ciljeva Bijele kuće.

NATO kao postratovski sustav kolektivne sigurnosti

Sigurnosne zajednice ili koalicije u pravilu nastaju kao pokušaj zajedničkog odgovora na izvanjsku opasnost. Kada potencijalna opasnost prođe, kohezivne veze unutar takve zajednice najčešće osjetno slabe ili se savez čak i raspada. Za razliku od takvih relativno kratkotrajnih koalicija,¹ obrambeni savez koji počiva na sustavu kolektivne sigurnosti pretpostavlja dugoročniju suradnju članica saveza na sigurnosnom planu bez obzira na stupanj intenziteta izvanjske prijetnje. Osim toga za sustav kolektivne sigurnosti tipično je postojanje i poštivanje internih normi sigurnosnog djelovanja, odnosno uvažavanje pravila po kojem će se kolektivno kazniti svaki pokušaj ugrožavanja savezništva, bilo da dolazi izvana ili iz redova članica saveza.²

Zagovornici sustava kolektivne sigurnosti ističu njegove prednosti:

- zahvaljujući transparentnosti vojne snage članica lako se uočavaju potencijalni članovi saveza koji bi mogli ugroziti stabilnost saveza ili predstavljati unutarnju prijetnju opstojnosti saveza
- spoznaja o nužnosti kolektivne obrane članica saveza psihološki odvrća potencijalnog izvanjskog agresora
- sustav kolektivne sigurnosti omogućava nekadašnjim ili potencijalnim neprijateljima da i sami postanu članovi takvog tipa osiguranja sigurnosti.

1 O savezima kao modelu osiguranja međunarodne sigurnosti vidjeti: George Liska: *Nations in Alliances. The limits of interdependents*, Baltimor, 1968, Ole R. Holsti, Terence P. Hopmann i John D. Sullivan: *Unity of Desintegration in International Alliances*, Lanham, 1973, E.Reither & H.Gartner (eds.): *Small States and Alliances*, Physica -Verlag, 2001, S. M. Walt: *The Origin of Alliance*, New York 1987, Julian R. Friedman, Christopher Bladen, Stephen Rose: *Alliances in International Politics*, Boston, 1970, E. R.Ossgood: *Alliances and American Foreign Policy*, Baltimore, 1968.

2

Sustav kolektivne sigurnosti polazi od pretpostavke da se sigurnost može ostvariti jer sila svih miroljubivih država znatno preteže nad snagama potencijalnog agresora. Kako bi to ostvarile zemlje članice prihvaćaju opća načela takva djelovanja i konkretne obveze: prihvaćaju načela ograničavanja primjene sile ili načelo općeg eliminiranja upotrebe oružane sile, načelo mirnog rješavanja sporova, obvezu udruživanja svih snaga protiv bilo koje države, uključujući i sudionike sistema koji bi silom pokušali narušiti prihvaćene temelje sustava kolektivne sigurnosti. I. L. Claude: *Power and International Relations*, New York, 1962, str. 146.

Kritičari sustava kolektivne sigurnosti polaze od sljedećih pretpostavki:

- u takvom sustavu potrebno je uspostaviti relativnu ravnotežu snaga među članicama saveza jer će u suprotnom dominantna sila postati hegemon
- čak i uz stanovitu ravnotežu snaga različite članice imaju različite percepcije ugroza sigurnosti i stabilnosti, ono što je za neke vitalni sigurnosni interes, za druge ne mora biti sigurnosni prioritet
- temeljem svojih internih različitosti članice sistema nejednako pridonose ukupnom sustavu, što se posebno odnosi na spremnost izdvajanja na obrambenom planu.

Ne ulazeći na ovom mjestu u teorijsku analizu poimanja sustava kolektivne sigurnosti³ navodimo mišljenje Charlesa Kupchana koji smatra da se "upravo sustav kolektivne sigurnosti u modernoj povijesti međunarodne zajednice pokazao kao najadekvatniji i najodrživiji model osiguranja sigurnosti".⁴

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, vojno-politički obrambeni savez NATO osnovan je upravo kao sustav kolektivne sigurnosti zapadnog demokratskog svijeta.

NATO je predstavljao institucionalni oblik povezanosti transatlantske sigurnosne zajednice te temelj za uspostavu svih ostalih oblika veza i odnosa s obje strane Atlantika. Uspostava NATO-a odagnala je glavne postratovske sigurnosne strepnje zapadnoeuropskih američkih saveznika:

- kako se suprotstaviti sovjetskoj opasnosti
- što će biti s Njemačkom
- hoće li SAD napustiti Europu.

Članak 5. Ugovora o Sjevernoatlantskom savezu, prema kojem se oružani napad na jednu ili više članica Saveza smatra napadom na sve članice Alijanse te će sve članice pomoći napadnutoj strani,⁵ predstavljao je glavnu sigurnosnu garanciju američke uključenosti u rješavanje sigurnosnih pitanja postratovske Europe.⁶ Naime, pretpostavljalo se da će glavni neprijateljski udar doći u obliku velikog oružanog napada SSSR-a i njegovih socijalističkih saveznika okupljenih u Varšavskom ugovoru.

Uključivanjem Njemačke u NATO privremeno je riješeno i njemačko pitanje. S druge pak strane, američka politika kroz NATO dobila je čvrst instru-

3 O sustavu kolektivne sigurnosti detaljnije vidjeti u R. Vukadinović: *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998, str. 163-165, George W. Downs (ed.): *Collective Security Beyond the Cold War*, University of Michigan, 1994.

4 Citat prema Tom Lansford: *All for One: Terrorism, NATO and the United States*, Hampshire, 2002, str. 36

5 The North Atlantic Treaty, Washington D.C., 4 April 1949

6 Članak 5. Washingtonskog ugovora ne specificira posebno stupanj i načine američke vojne akcije i uključenosti u slučaju postupanja po tom Članku, tako da je Washingtonski ugovor u tom pogledu ostao nedorečen.

ment svoje postratovske involviranosti na europski prostor što će ostati konstanta američke vanjskopolitičke akcije.

Usprkos svih kriza u bipolarno podijeljenoj međunarodnoj zajednici na političkom, ekonomskom i vojnom planu, čak i u godinama najintenzivnije faze hladnog rata, do izravnog vojnog obračuna NATO snaga i snaga suprotnog socijalističkog bloka ipak nije došlo. NATO je uspješno prebrodio i dvije velike interne krize, Francusko napuštanje vojne strukture Saveza i odupiranje dijela zapadnoeuropskih američkih saveznika poradi stacioniranja raketa Pershing na europsko kopno.

U toj pedesetogodišnjoj fazi međunarodnih odnosa Članak 5. Ugovora o Sjevernoatlantskom savezu nije bio aktiviran, a NATO se čitavo to vrijeme pokazao sposobnim opstati kao obrambena organizacija temeljena na sustavu parcijalne kolektivne sigurnosti demokratskog zapadnog svijeta. Postojanje drugog sustava parcijalne kolektivne sigurnosti, Varšavskog ugovora, i jasno prepoznatljivog i definiranog neprijatelja, socijalističkog Sovjetskog Saveza, bio je dostatan homogeni element euroatlantskog savezništva.

NATO i posthladnoratovska "coalitions of the willing"

U postbipolarnoj fazi međunarodnih odnosa NATO je postao svojevrsna žrtva vlastite uspješnosti. suočen s novim geostrategijskim realnostima i izazovima soft-security, s obje strane Atlantika dolazili su zahtjevi da SAD smanji, odnosno potpuno povuče svoje snage unutar NATO-a iz Europe, pa sve do zahtjeva da se i sama vojno-politička organizacija NATO raspusti.

U razdoblju od 1991. do 1999. SAD je smanjila broj svojih snaga u Europi sa 350 na 100 tisuća, a euroatlantski saveznici smanjili su svoje snage ukupno za otprilike 500 tisuća. Procjenjuje se da je NATO ukupna smanjio svoje ljudske i tehničke potencijale za otprilike 40 posto, a nuklearne potencijale za čak 80 posto u odnosu na hladnoratovsko razdoblje.⁷

Pa ipak, unatoč svim kritikama i početnom nesnalaženju NATO-a predvođenog američkom politikom, Sjevernoatlantski savez nije nestao s međunarodne scene. Upravo suprotno, sveobuhvatnim prilagodbama i transformacijama postepeno su definirani i novi strateški koncepti savezništva, ali i praktične snage i instrumenti za njihovu realizaciju u novom svjetskom poretku.

S jedne strane želja američkih lidera da NATO opstane kao glavna sigurnosna organizacija, a s druge događanja na europskom kontinentu i nemogućnost Europljana da se sami obračunaju s novonastalim izazovima stabilnosti, ubrzala je transformaciju Sjevernoatlantskog saveza, ali i ukazala na objektivne dosege i mogućnosti jedine preostale sile, Sjedinjenih Država. Ne

7

Celleste A. Wallander, "Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War", International Organization, 54, No.4. (Autumn 2000) pp. 718.

znajući još u kojem pravcu i kojim intenzitetom će krenuti formiranje jednog novog sustava međunarodne i europske sigurnosti predsjednik Bush stariji 1990. godine jasno je dao do znanja kako američka administracija želi zadržati NATO kao ključni element europske sigurnosti i time održati američku nazočnost na Starom kontinentu.⁸

U zadnjem desetljeću 20. stoljeća NATO je doživio svoje najdinamičnije, najradikalnije i najsveobuhvatnije promjene od osnivanja euroatlantskog savezništva. Redefinirani su odnosi s Rusijom (Vijeće 20), NATO je iskazao politiku otvorenih vrata za glavninu bivših socijalističkih europskih zemalja, nekadašnjih članica Varšavskog ugovora (NACC, PFP, posthladnoratovska širenja NATO-a) europskim saveznicima pružena je šansa jačeg samostalnijeg vojnog djelovanja u odnosu na američku politiku unutar NATO-a (ESDI, CFSP, Europske snage za brzu intervenciju), prvi put u povijesti NATO je vojno izašao iz svojih granica i odradio "out-of-area akciju" (Kosovo), temeljem Članka 2. Ugovora o Sjevernoatlantskom savezu intenzivno radio na jačanju političke komponente savezništva, prihvatio izvršavanje novih vrsta misija sukladnih novonastalom međunarodnom sigurnosnom okruženju (peace-keeping, peace-making, crisis-management, humanitarne intervencije i druge akcije spašavanja) te radio na postizanju veće kompatibilnosti snaga euroatlantskog savezništva (DCI, MAP). Sve te reforme Sjevernoatlantskog saveza bile su međusobne povezane i uvjetovane, stoga se i njihova glavnina odigravala postepeno i u većini slučajeva paralelno.

U konačnici, reformirani NATO je na ulasku u novi milenij ostao glavna sigurnosna vojno-politička organizacija, a za ukupnu američku politiku euroatlantski odnosi na čelu s NATO-om, bili su i ostali temeljni stup euroatlantizma, odnosno američkog djelovanja u Europi.

Nekako u sjeni tih naglašenih i često puta vrlo dramatičnih traženja nove uloge i zadaća NATO-a, dogodila se značajna promjena temeljnog načela i uvjeta za poduzimanja vojne akcije Saveznika. Načelo "svi za jednoga –jedan za sve" i Članak 5. Washingtonskog ugovora nisu se izmijenili. Temeljem toga NATO je, u teorijskom smislu, i dalje ostao sustav kolektivne sigurnosti, ali u praktičnom vojnom djelovanju NATO je de facto postao tzv. koalicija voljnih zemalja ("coalitions of the willing").

Naime, u pokušaju zadovoljenja sve naglašenijih europskih integracijskih težnji, nužne reforme uloge i ciljeva NATO-a te želje da se uspješno okončaju krize i oružani sukobi na jugoistoku Europe, na neformalnom sastanku ministara obrane članica NATO-a u njemačkom gradu Travemunde, u rujnu 1993. godine američki ministar obrane Les Aspen, predložio je uspostavu novih snaga unutar Alijanse, Combined Joint Task Force (CJTF). Sam naziv govori da se radi o jednom novom konceptu kakav u ranijoj povijesti Saveza nije bio uobičajen, ali ne i nepoznat. Naime, koncept namjenskih snaga (task-

8

Charles Krupnick "Not What They Wanted: American Policy and the European Security and Defence Identity" u Alexander Moens and Christopher Ansstis (eds.): *Disconcerted Europe: The Search for a New European Architecture*, Westview, 1994, str. 120.

force) zagovarali su i razvijali vojni planeri unutar oružanih snaga SAD-a, a u svojim akcijama na Falklandskom otočju 1982, u Perzijskom zaljevu 1991. i Zairu 1992. koncept namjenskih snaga upotrebljen je i od strane dijela Sjevernoatlantskih saveznika. Američki vojni rječnici i specijalizirani priručnici također poznaju termin "task force» (namjenske snage). Objašnjavajući američku doktrinu združenih snaga upotrebljava se termin "task force» za operativne snage koje su privremeno okupljene za izvršenje određene specifične zadaće. Termin "joint task force» (JTFs) pretpostavlja okupljanje snaga različitih rodova vojske, dok termin "combined task force» (CTs) označava okupljanje vojnih snaga dvije ili više zemlje.⁹

Iako američka vojna doktrina nije definirala i sam koncept "Combined Joint Task Force – CJTF" do njegovog formalnog usvajanja u Berlinu 1996. karakteristike tih novih snaga lako se mogu nazrijeti i izvesti iz postojeće i prethodno objašnjene vojne terminologije. Već iz imena snaga, koje uključuje tri zasebna termina od kojih svaki ima specifično vojno značenje, može se zaključiti o kakvim snagama je riječ.

"Task force" označava da se formira specifično vojno tijelo s ciljem postignuća određene zadaće. Jednom kada je zadaća izvršena, tijelo se raspušta i snage koje su u njemu sudjelovale vraćaju se u svoje matične jedinice.

"Joint" označava da u realizaciji zadaća zajednički sudjeluju različite snage (kopnene, zračne i sl.).

"Combined" označava da su u realizaciji zadaća uključene snage dvije ili više država.

Pojednostavljeno, Combined Joint Task Force u praksi bi trebale označavati "okupljene, multinacionalne, višenamjenske snage upućene na realizaciju raznovrsnih, specifičnih zadaća."¹⁰

Bitna karakteristika CJTF-a, po kojoj se te snage razlikuju od do tada postojećeg koncepta uporabe NATO-vih snaga, je njihova vojna i politička fleksibilnost. Naime, formiranje CJTF-a unutar Saveza ne znači i potrebu formiranja administrativnog aparata i zapovjedne strukture za te snage. Svojevrсни centri ili sjedišta CJTF-a su već postojeći stožeri NATO-a. Za vrijeme realizacije zadaće CJTF-a, snage koje bile angažirane unutar CJTF-a zadržale bi svoj prijašnji status unutar organizacije NATO. Politička fleksibilnost CJTF-a odražava se u mogućnosti da u pojedinoj zadaći ne moraju sudjelovati sve članice Saveza već samo zainteresirane. Vojni planeri NATO-a predvidjeli su tri tipa CJTF-a.

1. "NATO-only CJTF" u kojem mogu sudjelovati samo snage članica Saveza

9

Vidjeti u Joint Chiefs of Staff: *Dictionary of Military and associated Terms*, JSC Pub. 1, Washington D.C. Government Printing Office, 1987, str 76, 200-202. i 367; te Joint Chiefs of Staff: *Doctrine for Joint Operations*, Joint Pub. 3., Washington D.C. Government Printing Office, 1993, str. 15.

10

A. Cragg: "The CJTF Concept: A Key component of Alliance's adaptation", *NATO Review* 44/4, srpanj 1996, str. 7.

2. "NATO-plus CJTF", u kojem mogu sudjelovati sve zainteresirane snage članica Saveza i Partnerstva za mir

3. "WEU-led CJTF" u kojem bi članice tadašnje Zapadnoeuropske unije¹¹ u svojim samostalnim akcijama mogle koristiti NATO-va sredstva i zapovjedni kadar.¹²

Na sastanku NATO-a u Bruxellesu 1994. Sjevernoatlantskom vijeću povjerena je zadaća uspostave potrebite infrastrukture i ostalih uvjeta za implementaciju snaga CJTF,¹³ a ministri vanjskih poslova NATO-a na sastanku u Berlinu 3. i 4. lipnja 1996. i formalno su prihvatili i potpisali ugovor o uspostavi CJTF-a.¹⁴

NATO-ov Vojni komitet za planiranje u svom službenom dokumentu broj 327, pod nazivom "NATO Military Planning for Peace Support Operations" kao glavno područje djelovanja novoformiranih CJTF snaga označio je tzv. "non-Article 5 operation", što znači da će snage CJTF u budućnosti biti primarno angažirane u ne klasično vojnim operacijama, poput akcija humanitarne prirode, sprečavanja sukoba, uspostave i održanja mira i sl.

Jedan od prvih konkretnih pokušaja kombiniranja pristupa CJTF-a i stvaranja zajedničkih vojnih snaga tzv. coalition of the willing može se vidjeti u akciji koju su poduzele Albanija, Bugarska, Grčka, Italija, Makedonija, Rumunjska i Turska stvarajući multinacionalne mirovne snage za južnu Europu (MPFSEE).¹⁵

Koncept CJTF-a označio je pomak u posthladnoratovskoj doktrini Alijanse i to u dva pravca:

Prvo; hladnoratovska zaokupljenost NATO-a SSSR-om zamijenjena je regionalnim izazovima sigurnosti na širom europskom području te CJTF predstavlja konkretan instrument potrebit za njihovo rješavanje;

Drugo; uspostavom CJTF-a stvaraju se uvjeti da u određenim situacijama ne djeluju sve zemlje članice Saveza, već samo one koje su zainteresirane za sudjelovanje u takvoj akciji .

Usvajanjem koncepta CJTF-a NATO je pokazao da je sposoban održati se i odgovoriti na novonastale izazove sigurnosnog okruženja. Charles Barra

11 Time je prvi put u povijesti WEU-a omogućeno da WEU, odnosno Europljani, mogu samostalno poduzimati vojne akcije, ako i kada NATO u cjelosti nije zainteresiran. Nakon raspuštanja Zapadnoeuropske unije tu funkciju preuzimaju snage Europske unije.

12 N. Bensahel: "Separate but not Separable Forces: NATO's Development of the CJTF", *European Security*, Vol. 8, No. 2., Summer 1999, str. 57-58.

13 Vidjeti tekst Deklaracije.NATO Summit Declaration of the Heads of State and Government, Press Communique M-1(94)3, 11 January 1994, Bruxelles

14 Vidjeti cijeli tekst: Final Communique of teh North Atlantic Council Berlin Ministerial Meeting M-NAC-1(96)63, Berlin, 3 June 1996.

15 Taj pokušaj trebao je demonstrirati dobrosusjedske odnose i omogućiti konstitutivnu suradnju kao sredstvo brže integracije u euroatlantsku strukturu, uključujući i NATO. R. Vukadinović: American Policy in the South East Europe, *Working papers* 32, 2000., Copenhagen, COPRI, str. 14-15.

smatra da je upravo odluka o prihvaćanju koncepta CJTF saveznički odgovor na potrebu ispunjenja zadaća peacekeepinga, peace enforcementa i crisis managementa za koju su se Saveznici opredijelili još 1991. godine u svom dokumentu Alliance Strategic Concept. Pritom Barry ističe da se uz formiranje i uporabu CJTF-a NATO ne smije odreći sustava kolektivne obrane svojih članica.¹⁶

NATO nakon 11. rujna 2001. godine

NATO-ov politički odgovor na terorističke napade na SAD bio je brz i odlučan. Samo nekoliko sati nakon tog tragičnog čina generalni tajnik Lord Robertson poručio je svjetskoj javnosti kako se radi o "suludoj, barbarskoj, nelegitimnoj agresiji protiv demokracije" te pledirao na međunarodnu zajednicu i sve članice Alijanse da "ujedine svoje snage u borbi protiv kreatora i izvršilaca tog terorističkog čina".¹⁷ NATO-ov najviši politički organ, Sjevernoatlantsko vijeće, u svojoj izjavi solidariziralo se sa civilnim žrtvama brutalnog terorističkog čina protiv jedne njegove članice, te poručilo SAD-u da će "u borbi protiv terorizma imati podršku i pomoć svih 18 članica Saveza".¹⁸

Čanice Saveza i individualno su se stavile na stranu Washingtona. Britanski premijer Tony Blair izjavio je kako će Velika Britanija sudjelovati "rame uz rame sa SAD-om u kažnjavanju terorista", njemački kancelar Gerhard Schroder karakterizirao je teroristički napad kao "objavljivanje rata slobodom, demokratskom svijetu",¹⁹ francuski *Le Monde* pisao je "svi smo mi Amerikanci".²⁰

Iskazanu potporu najviših političkih dužnosnika pratilo je i javno mišljenje u zemljama članicama Saveza. Tjedan dana nakon terorističkog čina 80% Dancaca, 79% Britanaca, 73% Francuza, 70% Portugalaca 66% Talijana i Nizozemaca, 58% Španjolaca i 53% Njemaca izjasnilo se da podupire bilo kakvu vrstu vojne akcije koju bi NATO, predvođen SAD-om poduzeo kao odgovor na teroristički napad.²¹

16

Charles Barry: "Combined Joint Task Forces in Theory and Practice", *NATO's Transformations*, ed. by. P. H. Gordon, Boston, 1996, str. 204-205.

17

NATO, "Statement by the Secretary General of NATO, Lord Robertson," PR/CP(2001)121, 11 September 2001

18

NATO, "Statement by NAC"PR/CP (2001) 122, 11 September 2001.

19

Old Friends, Best Friends", *The Economist*, 15 September 2001.

20

Le Monde, 12 September 2001.

21

"Gallup Poll on International Terrorism in the US", 17 September 2001., http://www.gallup-international.com/terrorism_poll_figures.htm

Sjevernoatlantski savez iznenada se ponovno morao dokazivati na međunarodnoj sceni. Uz iskazanu političku i humanitarnu solidarnost sa predvodnikom euroatlantizma, SAD-om, od NATO-a se očekivalo da se adekvatno i vojno suprotstavi eventualnim budućim terorističkim napadima. U jeku rasprava kako, čime i gdje NATO mora djelovati malo je onih koji su izlazili u javnost s konkretnim prijedlozima i rješenjima.

Generalni tajnik Lord Robertson smatrao je da nakon napada na SAD NATO ima četiri glavne zadaće:

prvo; Saveznici moraju iskazati moralnu i materijalnu potporu SAD-u. On osobno zalagat će se za uspostavljanje konsenzusa po tom pitanju, bez obzira na početak iskazivanja različitih mišljenja pojedinih članica kako daleko NATO treba ići u bezrezervnoj potpori američkoj politici

drugo; NATO, kao dominantna sigurnosna organizacija, ne smije ostati irelevantan spram terorizma, pogotovo nakon što se taj fenomen pokazao kao dominantan izazov sigurnosti u međunarodnoj zajednici. U toj borbi Alijanse protiv terorizma, NATO računa i na jači angažman američkih europskih saveznika. To bi trebala biti svojevrsna nagrada Europljana Washingtonu, za to što je Bijela kuća podržavala i konkretno pomagala posthladnoratovsku uspostavu europske obrane.

treće; bez obzira na koji oblik akcije se NATO odlučio u svojoj borbi protiv terorizma, Saveznici ne smiju ugroziti svoje odnose s Rusijom

četvrto; teroristički napadi na SAD ne smiju ugroziti ili usporiti NATO-ve aktivnosti na jugoistoku Europe (Makedonija, BiH) te NATO-ov "veliki prask", aktivnosti vezane uz prihvaćanje druge skupine postsocijalističkih zemalja u punopravno članstvo Alijanse.²²

Prilika za konkretno iskazivanje solidarnosti Saveznika sa Washingtonom ukazala se već sljedeći dan nakon terorističkih napada na SAD. Naime, NATO je u srijedu 12. rujna 2001. počeo promišljati ideju o stavljanju na snagu Članka 5. Alijanse po kojem je kolektivna dužnost svih saveznika priskočiti u pomoć napadnutoj Americi.

Paradoksalno, zahtjev za savezničkim kolektivnim djelovanjem temeljem Članka 5. Washingtonskog ugovora, koji je zamišljen i usvojen 1949. ponajprije kao davanje sigurnosnog jamstva zapadnoeuropskim saveznicima da će im SAD priskočiti u pomoć u slučaju sovjetskog napada za vrijeme bipolarne faze međunarodnih odnosa, prvi put u povijesti NATO saveza došao je upravo radi obrane i davanja sigurnosnih jamstva saveznika najjačoj sili Alijanse, SAD-u. Karakter samog napada na teritorij SAD-a, teroristički čin, dodatno je usložavao odlučnost i jednoglasnu potporu saveznika za brzo izglasavanje prava na kolektivnu vojnu akciju temeljenu na Članku 5. Naime, suočena s fenomenom terorizma kao sve bitnijim izazovom posthladnoratovske sigurnosti, američka politika nastojala je još na Washingtonskom summitu čelnika NATO-a 1999. definirati obranu od međunarodnog terorizma primarnim

22

Tom Lansford: *All for One: Terrorism, NATO and the United States*, Hampshire, 2002, str. 71.

zadatkom organizacije NATO. Tada su se tome odlučno protivile Francuska i Njemačka, s obrazloženjem da je borba protiv terorizma ponajprije zadaća civilnih institucija u demokratskim društvima. Kompromis je pronađen u Članku 24. Novog Strategijskog koncepta NATO-a, kojim se posredno proširuje Članak 5. Washingtonskog ugovora. Naime, dodaje se kako osim neposrednog vojnog napada na teritorij saveznika, sigurnosno-obrambena komponenta NATO-a mora uzeti u obzir i šire globalno okruženje. U post-hladnoratovskoj međunarodnoj zajednici sigurnost Alijanse, osim neposrednog vojnog napada, može biti ugrožena i različitim oblicima organiziranog kriminala, terorističkim akcijama, sabotazama i sl. Stoga saveznicima moraju u okviru Članka 4, Članka 5. i Članka 6. Washingtonskog ugovora pronaći odgovarajuće moduse za odgovor na takve izazove sigurnosti i stabilnosti svojih članica.²³

Dva su osnovna problema zabrinjavala saveznike glede tretiranja terorističkih akcija i napada kao dovoljnih uvjeta za poduzimanje kolektivne obrane temeljem članka 5. Washingtonskog ugovora.

Prvo; u tom slučaju na Članak 5. moglo bi se pozvati i poradi internih terorističkih napada i obračuna unutar teritorija članica NATO-a. Turska i Španjolska otišle su najdalje u podupiranju takvog pristupa.²⁴

Drugo; dio saveznika smatrao je da bi SAD na taj način dobile zeleno svjetlo za poduzimanje vojne akcije protiv niza terorističkih organizacija i grupa širom svijeta koje nisu izravno bile povezane s tragičnim napadajima na američki teritorij.

U burnim internim raspravama iza zatvorenih vrata za javnost, SAD su bile odlučne da se stavi na snagu Članak 5. Saveza, ako se dokaže da je napad na teritorij SAD-a došao iz inozemstva. Velika Britanija, Francuska, Italija i Španjolska podržavale su američki zahtjev, Njemačka, Nizozemska, Belgija i Norveška bile su odlučno protiv.²⁵

Stavove je usuglasio Lord Robertson smatrajući kako u dramatičnim danima za svijet NATO mora očuvati jedinstvo svojih članica, jer postoji mogućnost da SAD samostalno djeluje u borbi protiv terorizma te na taj način u potpunosti zaobiđe i marginalizira NATO. "Bio bi to najgori mogući scenarij za NATO", zaključio je generalni tajnik Robertson.²⁶

23

NATO, *The Alliance's Strategic Concept*, NAC-S(99)65, 24 april 1999.

24

U tom slučaju Turska bi mogla tražiti savezničku pomoć u borbi protiv Kurda i njihove želje za nezavisnošću, a Španjolska protiv separatističkih težnji Baska i organizacije ETA.

25

Njemački predstavnik isticao je mogućnost američkog hegemonog djelovanja, dok su predstavnici zemalja Beneluksa i Norveške govorili da takva odluka nije dobra za budućnost Saveza. Joseph Fitchett, "NATO Unity, But what Next", *International Herald Tribune*, 14 September 2001.

26

Govoreći o NATO-voj odluci da izglasuje postupanje po Čl. 5. Lord Robertson je izjavio kako se "NATO ne smije podijeliti u odnosu na borbu protiv terorizma, već članice trebaju shvatiti da se novi svijet fundamentalno promijenio. Napad na SAD je tek vrh ledenog brijega. Sve članice NATO-a i čitav svijet su ranjivi", *Financial Times*, 14 September 2001.

I dva istaknuta člana Vijeća za nacionalnu sigurnost bivše Clintonove administracije Antony J. Blinken i Philip H. Gordon, javno su obznaneli kako Saveznici mogu raspravljati o načinima i intenzitetu kažnjavanja krivaca terorističkog napada na SAD, ali neutralnost članica NATO-a ili čak odbijanje kolektivne borbe protiv terorizma nije prihvatljiva opcija.²⁷

Nakon šest sati zasjedanja Sjevernoatlantskog vijeća NATO-a i 36 sati nakon terorističkog napada na SAD, 12. rujna 2001. čelnici NATO usvojili su Izjavu po kojoj se, prvi put u povijesti Alijanse, dopušta djelovanje Saveznika po Članku 5. Washingtonskog ugovora, ako i kada se dokaže da je napad na SAD iniciran od skupine ili vlade iz inozemstva.²⁸

Usprkos danoj potpori, američki europski saveznici tražili su da prije poduzimanja bilo kakve vojne operacije koju bi predvodio Washington, a u kojoj i sudjelovale snage članica NATO-a, saveznici moraju imati čvrste dokaze da se poduzima vojna akcija protiv planera i izvršitelja terorističkog čina, a ne započinje rat NATO-a protiv islama. Osim toga, saveznici su tražili da se tijekom vojne akcije Washington neprestano konzultira i o svemu poduzetom i planiranom redovito obavještava svoje europske saveznike.

Francuski i njemački ministri vanjskih poslova, Hubert Vedrine i Joschka Fischer, čak su izjavili kako davanje zelenog svjetla NATO-vom načelu "svi za jednoga, jedan za sve" ipak ne znači automatski sudjelovanje francuskih i njemačkih oružanih snaga u vojnoj akciji protiv terorista koju bi predvodile SAD.²⁹ Naime, dva dana nakon terorističkih napada na SAD, američki predsjednik George Bush javno je objavio rat Al Qaidi i međunarodnom terorizmu.

Usprkos dobivenom zelenom svjetlu za vojnim djelovanjem sukladno Članku 5. Alijanse, konkretna uloga NATO-a, ciljevi i sredstva kojima članice saveza trebaju djelovati u tom novoobjavljenom ratu protiv međunarodnog terorizma nisu bili definirani. Suprotno tadašnjim očekivanjima, i dosljednom primjenom načela kolektivne samoobrane, Bijela kuća nije zatražila sveobuhvatnu vojnu i logističku pomoć NATO-a. Umjesto toga, predsjednik Bush mlađi napravio je iskorak u euroatlantskim odnosima, prihvaćajući čitav niz različitih koalicija, temeljenih na iskazanoj spremnosti i voljnosti čitavog niza zemalja međunarodne zajednice da stanu uz SAD i pomognu Americi na moralnom, političkom, pa i vojnom planu. Pod zajedničkom krinkom velike Antiterorističke koalicije uz SAD stale su i velike regionalne sile, poput Rusije, Kine, Indije, ali i čitav niz srednjih i malih, relativno slabih članica međunarodne zajednice koje su upravo kroz sudjelovanje u globalnoj Antiterorističkoj koaliciji uvidjele svoju šansu za većim zbližavanjem sa uni-

27

A. J. Blinken & P. H. Gordon: "NATO is Ready to Play a Central Role", *International Herald Tribune*, 18 September 2001.

28

Statement by the North Atlantic Council, 12 September 2001.

29

Judy Dempsey: "Use of Article 5. Marks Policy Shift for Europe", *Financial Times*, 16 September 2001.

polaranim vodom, SAD-om. U toj iznenada stvorenoj novoj strukturi međunarodne zajednice koje nije počivala na nikakvim pisanim pravilima, normama ili ugovoru o pravilima ponašanja, dužnostima i obvezama, ubrzo je postalo evidentno kako američkoj politici stoji na raspolaganju široka lepeza saveznika od kojih svaki pojedinačno, sukladno vlastitim mogućnostima ali i konkretnim potrebama Washingtona može sudjelovati u borbi protiv terorizma koju predvodi SAD. U tom kontekstu, od članica Saveza također se očekivalo da Bijeloj kući stave na raspolaganje ona sredstva i snage koja Amerika sama izabere. NATO sam za sebe danas jednostavno više nije dostatan za realizaciju nove američke vanjskopolitičke strategije. U svom članku "Bush and the World" objavljenom u *Foreign Affairsu* Michael Hirst piše kako je "NATO danas još uvijek korisna sigurnosna organizacija, ali ne kao američki partner, već kao sredstvo američke politike".³⁰

Ta svojevrsna nova politika američkog unilateralnog izbora, koja je postala očita u vojnoj akciji koju su SAD predvodile u Afganistanu, te doživjela svoj vrhunac u američkom vojnom napadu na Irak 2003. godine za dobre poznavatelje euroatlantizma nije neočekivana. Naime, posthladnoratovsko načelo djelovanja članica NATO-a kao koalicije voljnih zemalja ("coalition of the willing") još mnogo prije usvajanja koncepta CJTF pokazalo je svoje brojne slabosti u praktičnoj realizaciji na terenu. Sličnu sudbinu doživjele su i koalicije formirane izvan okvira i jurisdikcije organizacije NATO.

Primjerice, za vrijeme vojne akcije u Iraku 1991. koju je predvodio Washington, SAD nisu tražile pomoć i snage NATO-a kao jedinstvene, jedine preostale sigurnosne organizacije, već su se oslanjale i koristile snage i kapacitete kako članica Alijanse, tako i ne članica NATO-a koje su u tom trenutku bile najkompatibilnije i potrebite za američku vojnu akciju. Kao rezultat takve američke politike, stvorena je jedna nova međunarodna operativna vojna koalicija koja je uspješno izvršila planiranu zadaću.³¹ Flota koja je tada osiguravala pomorsku blokadu Iraka sastojala se od 60 brodova, dijelom od zemalja članica NATO-a, ali su svoje brodovlje dale i zemlje poput Australije i Argentine. Glavni problem unutar tako oformljene koalicije iskazao se glede pitanja zapovijedanja snagama.³²

Slični problemi iskazani su i u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini te na Kosovu. Osim političkog nejedinstva Saveznika koji su dobrovoljno odlučili poduprijeti takve akcije, glede izbora najoptimalnijih ciljeva za vojno djelovanje, nadležnosti zapovijedanja i koordiniranja akcijama, do izražaja je došao i jaz u raspoloživoj operativnoj vojnoj tehnici, opremi i logistici unutar Saveza. Čak 70% aviona i 80% korištenog streljiva u NATO-voj akciji na

30

Michael Hirst: "Bush and the World", *Foreign Affairs*, 81(5), September/October 2002, str. 39.

31

Gary G. Sick & Lawrence G. Potter (eds.) *The Persian Gulf at the Millennium. Essays in Politics, Economy, Security and Religion*, New York, 1997, str. 1-3.

32

Theodore Craig: *Call for Fire: Sea Combat in the Falklands and the Gulf War*, London, 1995, str. 168-171.

Kosovu bilo je američko.³³ Nakon te akcije, unutar euroatlantskih saveznika, posebice na političkoj sceni najjačih članica saveza te u široj javnosti pokrenuta je velika kampanja s ciljem ukazivanja na rastući jaz u postojećem naoružanju i opremi između SAD-a i velikog dijela europskih saveznika. Ugladni časopis posvećen pitanjima obrane *Jane's Defense Weekly* u svom uvodniku objavio je kako će, nastavi li se povećavati jaz unutar euroatlantskih saveznika po pitanjima naoružanja i vojne tehnologije, NATO postati irelevantan Washingtonu, jer njegove članice neće moći ravnopravno sudjelovati sa SAD-om u budućim vojnim operacijama Alijanse.³⁴

Ogromno povećanje izdvajanja za obranu iz američkog budžeta nakon 11. rujna 2001. te postojeća tendencija daljnjeg rasta američkog vojnog proračuna³⁵ ne daju mnogo nade da će doći do uravnoteženosti snaga unutar Alijanse. Uz sve pokušaje dijela proatlantski orijentiranih saveznika taj tehnološko-vojni jaz Amerike i Europe u budućnosti će se dodatno povećavati. Upravo temeljem svoje vojne nadmoći i konkretnih snaga koje sudjeluju u određenim vojnim operacijama širom svijeta, Washington s pravom traži i zadržavanje dominacije američkog zapovjednog kadra tijekom akcija.

S jedne strane pitanje zapovijedanja, a s druge vojno-tehnološke razlike raspoloživog naoružanja i opreme postali su tako dva glavna kamena spoticanja uspješnog funkcioniranja posthladnoratovskog NATO saveza kao koalicije voljnih zemalja. Svi dosadašnji pokušaji ublažavanja tih problema na normativnoj razini (usvajanje koncepta ESDI, CJTF, Europske snage za brzu intervenciju, DCI) pokazali su se ipak nedovoljnima. Nakon niza konkretnih pokušaja i pružene pomoći europskim saveznicima, u svom vanjskopolićkom djelovanju administracija Georga Busha mlađeg odlučila je ne čekati neprestano na svoje europske saveznike. Sve izraženiji raskoli unutar zapadnoeuropskih članica NATO-a samo su ubrzali i na stanovit način prisilili američku administraciju da unilateralno djeluje. Bushova nova velika strategija (*Grand Strategy*)³⁶ najbolje pokazuje stvarne dosege i mogućnosti američke globalne akcije. Nagovještaji o nekoj novoj koaliciji zemalja bez SAD-a, bez obzira na kojim osnovama ona počivala (vjera, etnicit, siromaštvo), bez obzira iz kojeg dijela svijeta dolazili, rezultat su više želje dijela međunarodne zajednice da se stvori tijelo koje bi ograničavalo američku akciju, a ne odraz stvarnih prilika u međunarodnom poretku.

U takvim uvjetima i NATO je postao sredstvo američke politike. Analitičari govore da je rat protiv terorizma i despotskih režima prilika zapad-

33

Jonathan M. White: "European Defense: Not More Tanks, More Cops", *BASIC*, 23 November 1999.

34

Bryan Bender: "US Worried by Coalition 'Technology-Gap'", *Jane's Defense Weekly*, 29. July, str. 3.

35

Od 800 milijardi dolara godišnje, koliko se troši na obranu u čitavom svijetu, na SAD otpada gotovo 48% ili 380 milijardi dolara. R. Vukadinović: "Amerika i Europa – razlike i podjele", *Međunarodne studije*, god. III., br. 1, 2003, str. 44.

36

O Bushovoj velikoj strategiji detaljnije vidjeti u L. Čehulić: "Bushova 'Grand Startegy'", *Međunarodne studije*, god. III, br. 1, 2003, str. 15-34.

noeuropskim saveznicima unutar NATO-a da pokažu sposobnost i uspješnost transformacije Saveza i spremnost na prihvaćanje novih izazova sigurnosti, od kojih su terorizam i borba protiv nedemokratskih režima danas detektirani kao glavne opasnosti. Za američku politiku, NATO, i interne koalicije unutar NATO-a samo su jedna od komponenti u borbi protiv takvih opasnosti. Predsjednik Bush naglasio je kako NATO i dalje ostaje temeljeni stup u borbi protiv terorizma i nedemokratskih režima širom svijeta, ali ta borba poprima sve više ne tipično vojne konotacije (suradnja obavještajnih zajednica, kontrola emigranata, ekonomske blokade i sl.).³⁷ U Bushovom nastojanju očuvanja NATO-a kao vojne koalicije i uspostavljanja čitavog niza ne-vojnih koalicija širom svijeta, odnosno pridobivanja najrazličitijih saveznika ne-članica NATO-a čiji potencijali i konkretne snage se mogu uspješno koristiti pri realizaciji određenih američkih vanjskopolitičkih akcija leži budućnost euroatlantskog savezništva. Neposredno prije kao i za vrijeme samih vojnih akcija u Afganistanu i Iraku predvođenih SAD-om, američko administracija dala je do znanja Saveznicima kako je vojna pomoć dijela članica NATO-a samo jedan vid pomoći Saveznika.³⁸ Ono što se ne tako davno smatralo glavnom zadaćom Sjevernoatlantskog saveza, sada se javno proziva nedostatnim. Naime, SAD od NATO-a traži da bude koordinacijsko tijelo, stanoviti mostobran između članica i potencijalnih članica Saveza, ali i između članica NATO-a i drugih međunarodnih institucija (OSCE, UN, EU) te Rusije u borbi protiv terorizma, oružja za masovno uništenje i nedemokratskih režima.

Urednik časopisa *NATO Review* Christopher Bennett smatra kako NATO u vremenima koja dolaze američkoj politici mora pomoći u:

Prvo; prihvaćanju i izvršavanju mirovnih i humanitarnih operacija

Drugo; borbi protiv proliferacije oružja za masovno uništenje

Treće; suzbijanju posljedica civilnih katastrofa

Četvrto; većoj suradnji i poduzimanju zajedničkih aktivnosti s regionalnim i međunarodnim organizacijama i institucijama

Peto; održanju postojećih i uspostavljanju novih oblika veza s Rusijom.³⁹

Za Sean Keya NATO ima tri zadaće:

Prvo: osigurati daljnju američku involviranost unutar euroatlantskih odnosa

Drugo; ublažavati povijesne animozitete dijela zapadnoeuropskih saveznika

37

George W. Bush and Lord Robertson, Press Brifing, Washington D.C., Office for Information and Press, 10 October 2001, str. 4.

38

Primjerice za vojne akcije u Afganistanu SAD su od NATO-a tražile samo avione AWACS koji su kontrolirali i osiguravali američki zračni prostor te stacioniranje pomorske flote u vodama Mediterana.

39

NATO Review, 20 April 2003, str. 6.

Treće; integrirati zemlje istočne Europe i Rusiju u euroatlantski prostor.⁴⁰

Ronald Asmus smatra kako euroatlantskim saveznicima od 1962. i Kubanske krize nije prijetila tolika opasnost od oružja za masovno uništenje, stoga glavna zadaća NATO-a mora biti upravo borba protiv tog oružja i svih onih koji bi ga mogli upotrijebiti u terorističke svrhe.⁴¹

U svojim razgranatim posthladnoratovskim aktivnostima širom međunarodne zajednice (Aganistan, Centralna Azija, Bliski istok, Afrika, Azija) američka politika sve više se oslanja na uspostavu koalicija temeljem bilateralnih veza, nego uporabu kolektivnih snaga euratlantskog saveza. U tom svjetlu, Joshua Spero smatra kako NATO mora postati svojevrsna baza za osiguranje odlično opremljenih i obučanih snaga za uspostavu vojnih koalicija koje će svoje zadaće izvršavati u i izvan granica Europe.

Činjenica je da i same članice Alijanse NATO danas shvaćaju na različite načine i žele mu povjeriti najrazličitije zadaće.

Razlike u stajalištima glede sigurnosnih pitanja i načina ispunjenja sigurnosnih funkcija između Europljana i SAD došle su do izražaja na samom početku stvaranja kontura novog svjetskog poretka, nakon raspada bipolarizma. Robert Kagan smatra kako je danas krajnje vrijeme da se Washington i njegovi zapadnoeuropski saveznici prestanu pretvarati da dijele jedinstvene poglede na svijet ili da imaju identične interese u pojedinim svjetskim regijama.⁴² Vrijeme zajedničke ideologije kao dostatne poveznice kohezivnosti Alijanse odavno je prošlo. Želi li opstati euroatlantsko savezništvo danas mora pronaći nove moduse svog opstanka, temeljenih ponajprije na funkcionalnoj suradnji članica. Sastanci čelnika NATO-a u Pragu i čelnika EU u Kopenhagenu viđeni su stoga kao povijesna šansa za prekretnicu odnosa unutar euroatlantizma. Širenja Saveza i poboljšanje njegovih kapaciteta dva su osnovna pravca koji trebaju rezultirati potrebitim promjenama unutar euroatlantskih odnosa.

Pozivanje sedam novih članica u punopravno članstvo NATO-a pokazalo se funkcionalno već u američkoj akciji svrgavanja režima Sadama Huseina u Iraku, a uspostava novih NATO-vih snaga (NATO Response Force) iskaz je želje američke politike da NATO uspostavi vlastite snage za adekvatno suzbijanje novih izazova sigurnosti. S obzirom na to da se može očekivati kako će zahvaljujući tehnološko-vojnom superiornošću upravo SAD najviše i najbrže pridonijeti u uspostavi tih snaga, američka će politika s jedne strane, praktično umanjiti značaj i operativne mogućnosti ESDI-a unutar NATO-a, a s

40

Sean Key: "Beyond the Prague Summit: Remaking NATO", *The Transatlantic Relationship: Problems and Prospects*, Washington D.C., March, 2003, str. 20.

41

Ronald Asmus: "Taking the Alliance beyond Europe", *CSIS*, September, 2002, str. 4.

42

Robert Kagan: "Power and Weakness", *Policy Review*, June/July 2002, str. 16.

druge unutar NATO-a izgraditi vlastite snage koje će joj biti potrebite u njezinim vanjskopolitičkim akcijama širom svijeta.

Uspoređujući ERRF (Europske snage za brzu intervenciju) prihvaćene na summitu čelnika EU u Helsinkiju 1999. godine i NRF (NATO Response Force) prihvaćene na Praškom summitu čelnika NATO-a 2002. godine, NRF imaju mnoge prednosti. ERRF bi se trebale sastojati od 60 tisuća vojnika sposobnih za mobilizaciju u roku od 60 dana s mandatom izvršenja zadaće od godinu dana. NRF, koje bi trebale biti operativne do 2006. godine, sastojale bi se od 21 tisuće vojnika, mobilizirane za svega sedam dana s rokom izvršenja zadaće od jednog mjeseca. Time se već u startu NATO pobrinuo da, u odnosu na EU, osposobi vlastite specijalizirane, mobilnije, agilnije i manje snage, s većom i bržom mogućnošću manevriranja pri sudjelovanju u rješavanju kriza širom svijeta.

Pritom se računa i na doprinos Saveznika, ponajprije novopozvanih članica. U reformama svojih nacionalnih oružanih snaga koje su u tijeku, tri novoprilježene i sedam budućih članica Saveza, polaze od stroge specijalizacije svojih oružanih snaga. Time se želi postići da u ne tako dalekoj budućnosti NATO savez raspolaže s vlastitim operativnim, lako pokretljivim, namjenskim snagama, dobro opremljenim i obučanim vojnim snagama. Taj cilj postavili su čelnici NATO-a još davne 1990. godine, ali tradicionalni američki zapadnoeuropski saveznici, gledano u cjelini, nisu postigli očekivane rezultate. Sada se ta zadaća postavlja kao primarna pred nove članice Saveza i sasvim je sigurno da će američka politika pronaći načina i neće žaliti sredstava da svaki pojedinačni uspjeh ili sudjelovanje u zajedničkoj akciji sa SAD-om odgovarajuće i nagradi.⁴³

U svim tim fazama transformacije NATO-a Ugovor o osnivanju Sjevernoatlantskog saveza potpisan u Washingtonu 1949. godine se ne mijenja. Željene promjene nameću se usvajanjem deklaracija na summitima čelnika NATO-a ili novim strategijskim konceptima Saveza. Ugovor iz Washingtona, iako sam po sebi relativno kratak, pruža dovoljno mogućnosti da se NATO kao sustav kolektivne sigurnosti nadogradi te da sve veći broj Saveznika u svom praktičnom djelovanju formira i prihvati i neke drukčije, nove načine osiguranja mira i sigurnosti. Upravo ta fleksibilnost Saveza omogućila je da, unatoč svih iskazanih neslaganja, podjela i razlika Amerike i Europe,⁴⁴ te radikalnih promjena na međunarodnoj sceni i nepredvidivih ugroza međunarodnoj stabilnosti, NATO ipak opstane kao najjača sigurnosna organizacija. Kroz povijest mijenjaju se razlozi njegova opstanka i načini izvršavanja sigurnosnih funkcija, ali to samo dodatno pridonosi vrijednosti Alijanse.

43

Primjeri takvog američkog djelovanja – nagrađivanja su davanje ovlasti nad dijelom Iraka Poljskoj radi sudjelovanja poljskih vojnih snaga u svrgavanju Sadamovog režima, ili zbližavanje NATO-a i Rumunjske nakon što je Rumunjska potpisala bilateralni ugovor o nepodvrgavanju američkih vojnika Međunarodnom kaznenom sudu te stavljanje rumunjskog teritorija na raspolaganje SAD-u za planiranu vojnu akciju u Iraku.

44

R.Vukadinović: *Novi list*, 22. svibnja 2003.

Literatura

- Ronald Asmus: *Taking the Alliance beyond Europe*, CSIS, September, 2002.
- N. Bensahel: "Separate but not Separable Forces: NATO's Development of the CJTF", *European Security*, Vol. 8, No. 2, Summer 1999.
- Charles G. Chogan: *The Third Option. The emancipation of European defense*, 1989-2000, Westport, 2001.
- Theodore Craig: *Call for Fire: Sea Combat in the Falklands and the Gulf War*, London, 1995.
- Lidija Čehulić: *Clinton i novi svjetski poredak*, Zagreb, 2001.
- Lidija Čehulić: "Transnacionalni izazovi američkoj politici", *Međunarodne studije*, god. II, br.1-2, 2002, str. 37-52.
- Lidija Čehulić: "Temeljne determinante koncepta novi svjetski poredak", *Međunarodne studije*, god. II, br. 4, 2002, str. 5-21.
- Lidija Čehulić: "Bushova 'Grand Startegy'", *Međunarodne studije*, god. III, br. 1, 2003, str. 15-34.
- George W. Downs (ed.): *Collective Security Beyond the Cold War*, University of Michigan, 1994.
- "Gallup Poll on International Terrorism in the US", 17 September 2001., http://www.gallup-international.com/terrorism_poll_figures.htm
- P. H. Gordon: *NATO's Transformations*, Boston, 1996.
- Glenn P. Hastedt: *American Foreign Policy – past, present, future*, New Jersey, 2003.
- NATO, The Alliance's Strategic Concept, NAC-S(99)65, 24 april 1999.
- Michael Hirst: "Bush and the World", *Foreign Affairs*, 81(5), September/October 2002, str. 15-38.
- Robert Kagan: "Power and Weakness", *Policy Review*, June/July 2002, str. 12-28.
- Sean Key: "Beyond the Prague Summit: Remaking NATO", *The Transatlantic Relationship: Problems and Prospects*, Washington D.C., March, 2003, str. 19-29.
- Charles A. Kupchan: *The End of American Era. US Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-first Century*, New York, 2002.
- Tom Lansford: *All for One: Terrorism, NATO and the United States*, Hampshire, 2002.
- Alexander Moens and Christopher Ansstis (eds.): "Disconcerted Europe: The Search for a New European Architecture", *Westview*, 1994, str. 120.
- Gary G. Sick & Lawrence G. Potter (eds.) *The Persian Gulf at the Millennium. Essays in Politics, Economy, Security and Religion*, New York, 1997.
- Stanley R. Sloan: *NATO, the European Union, and the Atlantic Community*, Oxford, 2003.
- The North Atlantic Treaty, Washington D.C., 4 April 1949.
- Radovan Vukadinović: *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1999.

Radovan Vukadinović: American Policy in the South East Europe, *Working papers* 32, 2000, Copenhagen, COPRI.

Radovan Vukadinović: *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb, 2001.

Radovan Vukadinović: "Amerika i Europa – razlike i podjele", *Međunarodne studije*, god. III., br. 1, 2003, str. 35-50.

Celleste A. Wallander, "Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War", *International Organization*, 54, No. 4. (Autumn 2000) pp. 7-18.

Summary

Alliances as one of forms that enable the states to achieve their security, represent the central phenomenon in studying international security system and current international relations. Since its foundation (April 4, 1949) until now, NATO has survived as the most significant security alliance. Collective defense principle, as stipulated in Article 5 of the Washington Agreement, hasn't been altered. However, as the structure of international order changes, as its leaders change as well as security and stability challenges, so changes the role of the North Atlantic Alliance, its goals and range of activities in the international community.